

Sunuş

Merhaba,

“Türkiye’de Sosyolojinin 100. Yılı” konulu özel sayılarımızın ikincisiyle karşınızdayız. Sosyolojinin Ziya Gökalp tarafından Darülfünun müfredatına dâhil edilmesinin resmi tarihi olarak belirlenen 1914’ün 100. yılına denk gelen 2014 yılına ait iki sayımızda Türkiye’de sosyolojinin muhasebesini yapmaya karar vermiştik. Türkiye’de sosyolojinin 100 yılını değerlendirmeyi hedeflediğimiz sayılarımızın ilk cildi olan 28. sayı, erken dönem ağırlıkta olmak üzere belli isim ve tartışmalar üzerinden hem genel bir resim vermeye, hem de gereğince üzerinde durulmamış bazı isim ve konulara dikkat çekmeye çalışıyordu.

Özel sayılarımızın ikincisi olan –elinizdeki– 29. sayımızda ise, (i) Türkiye’de sosyolojinin alt branşlarının gelişiminin, belli tematik hatların izini süren makalelere, (ii) bazı Batılı sosyologların ülkemiz sosyoloji düşüncesi üzerindeki etkilerini irdeleyen yazılara ve (iii) Türk sosyolojisine ilişkin genel bir resim vermeye katkıda bulunmak üzere, gereğince üzerinde durulmamış bazı tartışma, konu, isim ve dergilere dikkat çeken çalışmalara yer verildi.

Özel sayımızın ikinci cildi, Yeditepe Üniversitesi’nden Uğur Zeynep Güven ile Galatasaray Üniversitesi’nden Ali Ergur’un geniş kapsamlı “Dünyada ve Türkiye’de Müzik Sosyolojisinin Yeri ve Gelişimi” değerlendirmesiyle açılıyor. Güven ve Ergur, Türkiye’de müzik sosyolojisi alanının doğup belirginleşmesini, toplumsal arka plana referansla; kentleşme, göç, küreselleşme gibi sosyolojik olgular ve kültür endüstrileri ve yeni iletişim teknolojileri ile ilişkilendirerek inceliyor. Makalede üretiminden tüketimine ve alımlanmasına kadar, müziğin karmaşık yapısının sosyolojiye konu olma biçimleri ortaya konuyor.

Yine Galatasaray Üniversitesi’nden Cem Özatalay’ın geniş kapsamlı yazısı, Türkiye’deki ekonomi sosyolojisi çalışmalarını, tarihsel bağlamları içinde ve ilişkisel bir bakışla üç dönemde inceliyor: Özatalay’a göre, Alman ve Amerikan sosyolojilerinin etkisini yansıtan ve 1929 Krizi sonrasına denk düşen ilk dönem, piyasa-toplum ilişkilerini geç kapitalistleşme sorunsalı içinde inceleyen klasik ekonomi sosyolojisine denk düşmektedir. Keynesçi politika dönemi denebilecek ikinci dönemde devlet-piyasa ilişkisi ve az gelişmişlik sorunsalı merkezi işgal etmekte ve bir kalkınma sosyolojisi öne çıkmaktadır. Neoliberalleşme dönemi ise, piyasa-toplum ilişkilerinin tekrar gündeme geldiği, kapitalist büyüme ve kurumsal dönüşüm sorunsallarının öne çıktığı üçüncü dönemdir. Yine bu dönemde piyasaların gelişimi, tahakküm mücadeleleri ve toplumsal inşa süreçleri ile ilişkilendirilmektedir.

Türk toplumu daimi ve hızlı bir toplumsal değişim yaşamakta ise de, top-

lumsal değişmemiz ile ilgili ne kapsamlı ampirik çalışmalar ne de bütünlüklü analiz ve teoriler ortaya konmuştur. Bölümümüz öğretim üyelerinden Lütfi Sunar bu boşluğa dikkat çekerek, Türkiye sosyal bilim birikimi içinde ortaya konmuş toplumsal değişme literatürünü, “kendi içinde tutarlı analizler gerçekleştiren ve nispeten birbirilerinden farklı yaklaşımları temsil eden” dört merkezi figür etrafında ele alıyor: Mümtaz Turhan, Mübaccel B. Kıray, Şerif Mardin ve Kemal H. Karpat’ın yaklaşımlarını analiz eden Sunar, modernleşme bakışı aşan bir toplumsal değişim incelemesinin imkânlarını araştırıyor.

Yine Bölümümüz öğretim üyelerinden Seda Güven tarafından kaleme alınan ve Türkiye’de yapılmış sağlık sosyolojisi çalışmalarının incelendiği makale, alanın dünyada sosyolojinin bir alt disiplini olarak doğuşundan başlayarak ülkemizdeki çalışmaları iki bölümde değerlendirmekte; kitap ve makaleler ile bölüm müfredatı ve tezler üzerinden ele almaktadır. Güven’in çalışması, Türkiye’de sağlık sosyolojisi birikimine ve durumuna ilişkin geniş kapsamlı bir resim sunmaktadır.

Bölümümüz araştırma görevlilerinden Serdar Nerse imzalı “Türkiye Kır Çalışmalarında Paradigma Değişimi” başlıklı makale de, Türk sosyolojisinin başlangıcından beri bilhassa “uygulamalı kır çalışmaları” ile büyük önem verilen “köy sosyolojisi” alanındaki birikimi inceliyor. Nerse’ye göre, Türk sosyolojisinin geneli gibi kır sosyolojisi çalışmaları da, başlangıç anında Birinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’yi kurtarmaya yönelik girişimler olarak belirmiş ve sonrasında da devletçilik, korumacılık, serbestleşme, ulusal kalkınma, küresel piyasalara açılma, yerel/bölgesel kalkınma, Avrupa Birliği (AB)’ne uyum, kırsal kalkınma gibi siyasi gündemlerin etkisinde gelişmiştir. Makalede Türk sosyolojisinin başlangıç dönemlerinden son dönemlerine kır çalışmaları, değişen konular bağlamında değerlendirilmektedir.

Fahri Çakı, Türk sosyolojisinde yeni bir araştırma ve tartışma alanı olan gönüllülük çalışmaları üzerinde durduğu makalesinde, Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren oluşmaya başlayan gönüllülük literatürünün ortaya çıkış biçimine odaklanmakta, inşa edilen gönüllülük söyleminin Türkiye gerçekliğine uygunluğunu sorgulamaktadır. Çakı’ya göre, Türkiye’de Batılı kavram ve kaygılar çerçevesinde oluşan gönüllülük literatürü özgün kavram, kuram ve yöntemler geliştirmekten uzaktır. Bu sebeple de mevcut literatür, Türkiye gönüllülük gerçekliğini kavrayıp yansıtamamaktadır. Makalede böyle özgün bir katkı olmak üzere, Türkiye’de gönüllülüğün taşıyıcı kurumlarının başında gelen cemaat ve tarikat yapılarında karşılaşılan gönüllülük biçimleri, “kayıt-dışı gönüllülük” kavramı etrafında incelenmektedir.

Ozan Eren, sayımızın başında yer verdiğimiz müzik sosyolojisi yazısını tamamlayacak nitelikteki çalışmasında, Bourdieu’nun öncü eseri *Distinction* (1984)’dan bu yana dünyadaki müzik sosyolojisi araştırmalarında müzik

tercihlerine dayanan beğeni analizlerine doğru bir kayma olduğu, fakat bu alanda Türkiye müzik sosyolojisi literatüründe henüz yeterli çalışma olmadığı tespitinden yola çıkmaktadır. Türkiye’de müzik alıcılarının tercih ve beğenilerini kültürel, ekonomik ve sosyal sermayeleri bakımından gözlemlemeyi hedefleyen Eren, Ankara – Kızılay merkezli bir müzik okulunda düzenli olarak bağlama dersi alan öğrencilerin sanat beğenileri üzerine yaptığı ampirik araştırmadan hareketle müzik sosyolojisi alanında Türkiye bağlamında anlamlı ve geçerli metodolojik bir formül ortaya koymayı denemektedir.

Alper Bilgili’nin makalesi, Türkiye’de bilim sosyolojisine duyulan ilginin çeşitli temel ve hareket noktalarını analiz etmeyi hedeflemektedir. Bilgili’ye göre ülkemizde bilim sosyolojisine duyulan ilgi birkaç farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. Bazı yazarlar bilim sosyolojisini bilimle din arasında olduğu varsayılan çatışmada kullanılacak bir araç olarak görmekte, bazı sosyologlar Batı’nın bilimdeki üstünlüğü tezine karşı bilim sosyolojisine müracaat etmekte, bazıları da bilim sosyolojisi alanındaki rölativist tezleri “büyük düşman” pozitivizm ile yaptıkları hesaplaşmada seferber etmektedir.

Türkiye’de Batı’daki birçok ülkeyle eşzamanlı olarak kurumsallaşan sosyoloji, Batı sosyolojisini yakından izlemekle kalmamış, onunla çok boyutlu ilişkiler kurmuş ve biçimini bu yolla kazanmıştır. Türk sosyolojisinde Batı sosyolojisinin isim ve ekolleri ile kurulan bu ilişkiler, Türkiye’de genellikle etki ya da ilham temelinde ele alınmış, böylece bu ilişkilerin özelliklerinin kapsamlı bir biçimde kavranması pek mümkün olmamıştır. Bu tezden yola çıkan Bölümümüz öğretim üyesi Rıdvan Türhan, makalesinde Cumhuriyetin erken döneminde Max Weber sosyolojisiyle kurulan ilişkinin niteliklerini, sosyolojik bir perspektiften hareketle anlamlandırmayı denemektedir.

Bölümümüz araştırma görevlilerinden Mehmet Emin Balcı “Tarde’ı Neden Tardettik? Türk Sosyolojisine Dair Soy-kütüksel Bir Deneme” başlıklı makalesinde, Türkiye sosyoloji tarihinde erken dönem sosyologlarından Gabriel Tarde’a yönelik ilginin inişli çıkışlı macerasını konu alıyor. Tarde Türkiye’de uzun süre “bireyler arası bir taklit kuramı”, “psikolojik açıklama” ve “Durkheim muhalifi” gibi birkaç husus üzerinden tanınmış, ölümünden sonra dünyada olduğu gibi ülkemizde de 80’li yıllara kadar nadiren hatırlanmıştır. Tarde’in toplum ve sosyoloji anlayışını Türk sosyolojisinin temel problematikleri etrafında değerlendirmeyi de ihmal etmeyen makale, sosyoloğun Türkiye’de farklı dönemlerde nasıl tanınıp yorumlandığı, kullanıldığının ve dışlandığının izlerini sürmektedir.

Abdurrahman Nur ile Elyesa Koytak’ın ortak imzasını taşıyan “Mümkün Bourdieu’ler Uzayında Bir Bourdieu: Türkiye Bilimsel Üretim Alanında Bour-

dieu Sosyolojisi” benzer bir çabayı bir başka Fransız sosyolog için ortaya koyuyor. Yazarlar, Türkiye’de 1995-2013 yılları arasında Bourdieu’ye atıf yapan 143 eserin nicel ve nitel analizinden hareketle, Bourdieu’nün nasıl alımlandığına dair kapsamlı bir resim çizmeyi deniyorlar. Bu resme göre, Türkiye’de Bourdieu kavramsal-teorik çerçevesi ve araştırma tarzları (*modus operandi*) ile değil, daha ziyade araştırmalarının hazır sonuçları (*opus operatum*) ile ilgi çekmektedir. Ayrıca eserlerinin bütünlük ve ilişkisellik içinde okunmaması, Bourdieu’nün eklettik biçimde algılanma eğilimini de güçlendirmektedir.

Suvat Parin ile Emin Yaşar Demirci’nin birlikte kaleme aldıkları Türkiye’de Yükseköğretimde Sosyoloji Öğretimi makalesi Bir Dönemselleştirme Denemesi (1914-2014) altbaşlığını taşıyor. Çalışmada, bugün itibariyle aktif bir biçimde lisans öğretimi yapan 79 sosyoloji bölümünün kuruluş/açılış hikayeleri üzerinden Türkiye’de sosyoloji lisans öğretimi, 1) Kuruluş Dönemi (1914-1950), 2) Yerleşme Dönemi (1950-1980), 3) Kurumsallaşma Dönemi (1980-2000) ve 4) Yaygınlaşma Dönemi (2000 ve sonrası) olarak dört dönem altında değerlendirilmektedir.

Bölümümüz öğretim üyelerinden Ayşen Şatıroğlu’nun makalesi Ayda Yörükân’ın kent sosyolojisi çalışmaları üzerinde duruyor. 1950’li yıllardan başlayarak kent sosyolojisi alanında çok sayıda eser veren Yörükân’a, Türkiye’deki kent sosyolojisi çalışmalarına ilişkin değerlendirmelerin çoğunda değinilmektedir. Hilmi Ziya Ülken’in öğrencisi olan Yörükân, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Kürsüsü ile İmar ve İskan Bakanlığı Sosyal Araştırma Dairesi’ndeki çalışmaları sırasında kent teorileri ve kentsel sorunlarla yakından ilgilenmiş, Türkiye’deki kent sosyolojisi çalışmalarına katkıda bulunmuştur. Gerek telif gerekse tercüme çalışmalarıyla insan hayatının ekolojik, sosyal psikolojik ve kültürel boyutları üzerinde duran Yörükân, Rene Maunier üzerinden Batı şehri ile sınırlı kalmayan bir şehir tanımı arayışını ifade etmiştir.

Ayhan Vergili’nin makalesi, Türkiye’de çağdaş pedagojinin ve eğitim sosyolojisinin ilk temsilcilerinden İsmail Hakkı Baltacıoğlu’nun bilinmeyen bir yönüne dikkat çekmektedir. Baltacıoğlu pedagoğ ve sosyolog olmanın yanı sıra iki dönem 1943-1950 yılları arasında milletvekili olarak da çalışmıştır. Bu yazıda 1950 yılında Meclis’te yürütülen “Bataklıkların Kurutulması ve Bundan Elde Edilecek Topraklar Hakkında Kanun” tasarısı çalışmaları esnasında Baltacıoğlu’nun pozisyonu, TBMM tutanaklarına yansıyan konuşmaları çerçevesinde ele alınmıştır. Buna göre Baltacıoğlu, bataklıkların kurutulması yerine rehabilite edilmeleri yönünde o dönem kabul edilmeyen ama 1980’lerde benimsenen bir yaklaşım ortaya koymuştur.

Metin Tunç’un makalesi, sosyometri çalışmalarının serüvenini, bilimsel

performans ölçümünde kullanılmak üzere Jorge E. Hirsch tarafından 2005 yılında geliştirilen Hirsch İndeksi göstergesini kullanarak incelemeyi hedefliyor. Makalede Jacob L. Moreno'nun 1932 yılında sosyometriyi kurmasından bu yana sosyometrik incelemeler kapsamında geliştirilen çok sayıda performans göstergesinden biri olan bu indeks bizzat sosyometri alanına uygulanmış, göstergenin sosyometrik analizlerde gerek kendi başına, gerekse de diğer göstergelere eklenilerek geniş ölçüm imkanları sunan bir gösterge olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Une Samyte ile Ahmet Kanlıdere'ye ait "Rusya'daki İslam Araştırmalarının İki Yüzü" altbaşlıklı makale, 1912 yılında St. Petersburg'ta Rusya İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak çıkarılan *Mir* İslama dergisini incelemektedir. 20. yüzyıl başlarında Rusya Müslümanları arasında yayılan boy gösteren milli ve siyasi hareketleri araştırma ve yakından izleme ihtiyacından ortaya çıkan bu dergi, önce V. V. Barthold editörlüğünde bilimsel bir dergi, daha sonraki D. M. Pozdneev döneminde ise siyasi bir dergi olarak yayımlanmıştır. Bu makale, tamamı Rusya Müslümanlarında ceditçilik, basın, kadın hareketi, birlik fikri gibi konularda araştırmalardan oluşan ama Türkiye'de pek tanınmayan *Mir* İslama dergisinin bilimsel, siyasi ve kültürel niteliklerini incelemektedir.

Eğitim Sosyolojisi'ne ayırdığımız ve Yrd. Doç. Dr. Tülay Kaya'nın editörlüğünde çıkacak olan 30. sayımızda buluşmak dileğiyle...

Sosyoloji Dergisi